

Primljeno: 22.4.2022.
Prihvaćeno: 11.7.2022.
DOI: 10.36506/av.65.2

Dijana Cenger

Državni arhiv u Virovitici
Virovitica, Hrvatska
arhiv.virovitica@vt.t-com.hr

NAKLADNIČKA DJELATNOST DRŽAVNIH ARHIVA U HRVATSKOJ U FUNKCIJI PROMOTIVNOG ALATA I ODNOSA S JAVNOŠĆU

UDK: 655.41:930.25(497.5)

Izvorni znanstveni rad

Cilj je ovoga rada analizirati povijesni razvoj nakladničke djelatnosti državnih arhiva u Hrvatskoj te suvremeni proces upravljanja arhivskim izdavaštvom u kontekstu promotivnoga alata i odnosa s javnošću. Analiza povijesnoga razvoja nakladničke djelatnosti provedena je na temelju dostupne literature te dokumentacije pojedinih arhiva i Ministarstva kulture i medija. Istraživanje o suvremenom upravljanju nakladničkom djelatnošću provedeno je jednokratno putem upitnika u razdoblju od 2. do 7. ožujka 2022. godine. Analiza povijesnoga razvoja nakladničke djelatnosti rezultirala je ključnom spoznajom da su državni arhivi u Hrvatskoj prepoznali tehnike ranih modela odnosa s javnošću (tiskovne agenture i agenture javnoga informiranja) te ih pokušali implementirati u organizaciju vlastite nakladničke djelatnosti. Rezultati istraživanja suvremenoga procesa upravljanja izdavaštvom državnih arhiva u kontekstu promotivnoga alata i odnosa s javnošću ukazuju na potrebu njegove reorganizacije, posebice u fazi strateškoga planiranja i evaluacije, te daljnjega stimuliranja razvoja digitalnih inačica arhivskih publikacija.

Ključne riječi: nakladnička djelatnost; državni arhivi; Hrvatska; promotivni alat; odnosi s javnošću

1. Uvod

Nastanak i razvoj arhivâ i arhivske djelatnosti usko je povezan s razvojem i djelovanjem struktura vlasti. Prema Ernstu Posneru već je u faraonskom Egiptu svaki pokrajinski glavni grad imao središnje mjesto u koje su službenici dostavljali zapise s raznim podacima, primjerice popise stanovništva i zemljišta, podatke o porezima i službenu korespondenciju.¹ U klasičnoj Ateni zapisi su prikupljeni i čuvani u hramu Metroon, koji je imao funkciju jedinstvenoga središnjega arhiva. Premda ne postoje sveobuhvatni dokazi, James P. Sickinger smatra da su se zapisi iz Metroona koristili kako predstavnici države tako i obični građani. Najvjerojatnije su arhivske usluge koristili govornici, koji su u svojim polemikama navodili izvore kojima su argumentirali svoje tvrdnje, zatim zakonodavci, odvjetnici i povjesničari.²

Arhivi kakve danas poznajemo ustrojeni su tijekom 19. stoljeća, a njihov daljnji razvoj bio je determiniran potrebama građanskoga društva, dominirajućih upravnih i gospodarskih struktura i utjecajnih pojedinaca. Iako su se tijekom 20. stoljeća nacionalne arhivske službe integrirale u sustav javne uprave, kulture i znanosti, povijesne, političke i društvene okolnosti uvjetovale su stanovite razlike u organizaciji i djelokrugu arhivskih službi u pojedinim državama.³

Sredinom prošloga stoljeća u fokusu znanstveno-stručnih rasprava našla se je korisnička služba arhivskih ustanova. Terry Cook smatra da su postmodernistička načela pridonijela drugačijoj percepciji znanosti općenito, što je utjecalo i na drugačije poimanje arhivske službe. Arhivi nisu više samo »dio javne politike i informacijska infrastruktura vlastite nadležnosti«, nego imaju i svoju javnu, korisničku funkciju.⁴ Jednako kao što stoljećima njeguju svoju akvizicijsku i zaštitnu ulogu, arhivske ustanove moraju se približiti javnosti i poticati uporabu arhivskoga gradiva. Stoga se objavljivanje arhivskih izvora, koje je zbog kompleksnosti egdottičkih načela uglavnom bilo u službi znanstvenih ustanova, sve više počinje isticati kao koristan alat u arhivskom informacijsko-komunikacijskom djelovanju. U prilog tomu Marcel Baudot navodi postupak odabira gradiva za objavljivanje koji bi nedvojbeno trebao biti u službi arhivskih djelatnika, s obzirom na to da »samo nepristran i intelektualno pošten arhivist, koji perfektno poznaje ustanove i ljude s kojima je u doticaju te povijesnu okolinu, može pravilno odabrati arhivsko gradivo za objavu«.⁵

¹ Ernst Posner, *Archives in the Ancient World* (Massachusetts: Harvard University, 1972), str. 72.

² Usp. James P. Sickinger, *Public Records and Archives in Classical Athens* (London: University of North Carolina, 1999); Ivana Levstek, "Sickinger, James P. Public Records and Archives in Classical Athens," *Arhivski vjesnik* 50, br. 1 (2007): str. 270-273.

³ *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*, ur. Josip Kolanović (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006), str. 17.

⁴ Terry Cook, "Archival science and postmodernism: New formulations for old concepts," *Archival science* 1 (2001): str. 18.

⁵ Marcel Baudot, "Discussion," *Archivum* 1 (1966): str. 100.

U isto vrijeme američka mreža nacionalnih arhiva prepoznala je nužnost implementacije odnosa s javnošću, kao nove discipline na području informacijsko-komunikacijskih znanosti, u svoje poslovanje. Analizirajući spomenuti alat u poslovanju svake organizacije, David J. Delgado zaključuje da bez obzira vode li se odnosi s javnošću u arhivskim ustanovama prvenstveno radi upoznavanja korisnika s gradivom ili radi dobivanja potrebne potpore u nekom obliku, osnovni je cilj poboljšati njegovu uslugu javnosti jer je korisnička usluga glavni proizvod arhivista i razlog postojanja arhivâ.⁶ Naslanjajući se na teorijske osnove odnosa s javnošću, arhivskim ciljanim skupinama možemo definirati potencijalne korisnike usluga, aktualne korisnike, donositelje odluka ili one što utječu na odluke, a isto tako i pojedince, skupine ljudi ili društvo u širem smislu.⁷ Iscrpnu analizu suvremenih trendova u arhivskim institucijama u kontekstu potpore odnosa s javnošću arhivskom menadžmentu donosi Goran Pavelin u svojoj znanstvenoj monografiji *Odnosi s javnošću u funkciji potpore arhivskom menadžmentu i menadžmentu događanja*. Arhivski odnosi s javnošću definirani su kao složen komunikacijski proces koji bi, fokusiranjem na usklađivanje javnih i privatnih interesa, trebao biti u službi upravljanja javnim imidžom arhivâ te, ovisno o mogućnostima, podupirati njegove marketinške (oglašivačke) aktivnosti. Osobiti naglasak u okviru analize mogućnosti primjene odnosa s javnošću u poslovanju suvremenih arhiva potonji autor stavlja na publikacije, s obzirom na činjenicu da je riječ o jednom od najpoznatijih i najpopularnijih arhivskih programa. Prema Vlatki Lemić arhivi su s vremenom počeli sustavno objavljivati publikacije s ciljem potpore znanstvenomu radu i istraživačkim postupcima korisnika arhivskoga gradiva.⁸ U navedenom smislu, ovisno o utvrđenim prioritetima ciljanih skupina kojima se arhiv želi obratiti, Goran Pavelin predstavlja osnovne publikacije, poput arhivskoga letka ili brošure, godišnjega izvješća i arhivskoga biltena, dodatne publikacije koje uključuju vlastita obavijesna pomagala, vodiče arhivskoga gradiva te publikacije velikih razmjera.⁹ Philip F. Mooney publikacije je svrstao u jednu od četiri glavnih kategorija marketinških tehnika arhivâ jer, osim što bi trebale informirati javnost o arhivskom gradivu i potaknuti ju na njegovo korištenje, istovremeno bi trebale generirati fiskalnu, moralnu i političku podršku programskim aktivnostima ustanove.¹⁰ Ann Pederson smatra da su publikacije skuplje i zahtjevnije u pripremi, ali dugoročno utjecajnije i mjerljivije u odnosu na ostale alate za prenošenje informacija o

⁶ David J. Delgado, "The archivist and public relation," *American Archivist* 30, br. 4 (1967): str. 564.

⁷ Usp. Zoran Tomić, *Odnosi s javnošću, teorija i praksa* (Zagreb: Synopsis, 2008), str. 79.

⁸ Vlatka Lemić, *Arhivi i digitalno doba* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2019), str. 58.

⁹ Dijana Cenger, "Goran Pavelin, Odnosi s javnošću u funkciji potpore arhivskom menadžmentu i menadžmentu događanja," *Arhivski vjesnik* 62 (2019): str. 288.

¹⁰ Philip F. Mooney, "Modest proposals: Marketing ideas for the expansionist archives." U *Advocating Archives: An Introduction to Public Relations for Archivists*, ur. E. F. Finch (Oxford: Society of American Archivists, 2003), str. 56.

arhivima, fondovima i uslugama.¹¹ Društvo američkih arhivista u svojem je priručniku *Public Relations and Marketing for Archives* ukazalo na potrebu korištenja odnosa s javnošću i marketinga u arhivskom poslovanju, posebice u kontekstu organizacije arhivskih programa, kako bi bila povećana svijest o misiji čuvanja povijesti zajednica kojima arhivi služe te da bi ostali konkurentni za nastavak financiranja.¹² U okviru upravljanja arhivskim nakladničkim programima američki su arhivisti istaknuli učinkovitost *coffee table-type* publikacija u kontekstu turističkoga suvenira te fotomonografija kao promotivnoga alata zbirki fotografija.¹³ S druge strane, također su upozorili i na minimalnu službenu obuku arhivista koju prolaze s ciljem maksimiziranja odnosa s javnošću ili marketinških aktivnosti, zbog čega arhivski programi često ne polučuju željene rezultate.¹⁴

2. Implementacija modela odnosa s javnošću u poslovanje državnih arhiva u Hrvatskoj i razvoj arhivske nakladničke djelatnosti do demokratskih promjena 1990. godine

Na prostoru Hrvatske sustavna briga za spise počela je u 13. stoljeću. Jedinstveni je primjer Dubrovačka Republika, koja je već 1278. godine imenovala državnoga notara, a zbog sustavne zaštite sačuvala je svoje spise u kontinuitetu sve do propasti Republike 1808. godine. Prvi poznati propis o čuvanju spisa dio je Splitskoga statuta iz 1312. godine, a nalaže strogi režim čuvanja i zaštite zapisa u posebnoj prostoriji i u posebnom objektu.¹⁵ Postupak odvajanja gradiva trajne vrijednosti, stvaranja posebnih spremišta za "stare spise" te osnivanja posebnih ustanova u kojima se prikuplja arhivsko gradivo raznih stvaratelja na prostoru Hrvatske započeo je u 19. stoljeću. Tu se osobito ističu zadarski Arhiv starih spisa (1814.), u kojem je bilo koncentrirano najznačajnije arhivsko gradivo za cijelo područje Dalmacije i Boke Kotorske, te Zemaljski arhiv (1870.) Kraljevine Hrvatske i Slavonije. Posebna pravila o korištenju arhivskoga gradiva (Uputstva o porabi pisamah Zemaljskog arkiva) iz 1870. godine utemeljuju javnu korisničku funkciju hrvatskih arhivskih ustanova jer, osim korištenja arhivskoga gradiva u službene svrhe, propisuju mogućnost arhivske uporabe i u znanstvene svrhe te za potrebe pojedinih građana. Uspostava organizirane nacionalne mreže arhiva u Hrvatskoj odvijala se je u drugoj polovici 20. stoljeća, a bila je obilježena upravno-političkom razjedinjenošću i neravnomjernim razvojem. Tek nakon Drugoga

¹¹ Usp. Ann Pederson, *Keeping Archives* (Sydney: Australian Society of Archivists, 1993), str. 330-331.

¹² "Preface," u *Public Relations and Marketing for Archives: A How-To-Do-It Manual*, ur. R. D. James i W. J. Peter (New York: Neal-Schuman, 2011), str. XIII.

¹³ Stephanie Gaub, "Visual Materials," u *Public Relations and Marketing for Archives: A How-To-Do-It Manual*, ur. R. D. James i W. J. Peter (New York: Neal-Schuman, 2011), str. 138.

¹⁴ "Preface," str. XIII.

¹⁵ Usp. Nenad Bukvić, "Odredbe o arhivima u statutima dalmatinskih i istarskih gradova," (diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2008).

svjetskoga rata arhivi ostvaruju upravnu, stručnu, znanstvenu i kulturno-prosvjetnu funkciju te se uokviruju u fundamentalni društveni dokumentacijsko-informacijski sustav. U razvoju arhivske službe osobito je bitno razdoblje od 1956. do 1962. godine, kada je stvorena mreža arhivskih ustanova u Hrvatskoj, izrađeno republičko zakonodavstvo i uspostavljen nadzor nad arhivskim gradivom u pismo-hranama stvaratelja. U istom razdoblju pokrenuta su i druga ključna pitanja organizacije i rada arhivske službe, primjerice znanstveni rad u arhivistici i pomoćnim povijesnim znanostima te priprema gradiva za publiciranje.¹⁶

Člankom 30. Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima iz 1962. godine propisano je, između ostaloga, kako je zadaća arhiva »izdavanje publikacija i naučnih studija«, čime je službeno utemeljena nakladnička djelatnost arhiva s ciljem upoznavanja javnosti s arhivskim gradivom i arhivskom službom.¹⁷ No, potrebno je spomenuti kako hrvatska arhivska nakladnička djelatnost ima puno dužu tradiciju. Prva periodička publikacija počela je izlaziti 1899. godine u nakladi Kraljevskoga hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskoga arkiva. Riječ je o *Arhivskom vjesniku*, koji je do 1958. godine mijenjao naslove i nije izlazio u kontinuitetu. Iako je u predgovoru prvoga broja navedeno da je, između ostaloga, temeljna zadaća časopisa »opisati organizaciju i upravu zem. arkiva i ostalih javnih i privatnih arkiva naše zemlje; razpravljati njihovu povjest i životopise zaslužnih arhivara; izvješćivati o tečaju važnijih radnja po arhivima«, do 1945. obrađivao je isključivo povijesne teme.¹⁸ Po uzoru na časopis Arhiva Hrvatske, riječki arhiv 1953. godine počeo je objavljivati *Vjesnik Državnog arhiva*.¹⁹ Osim stručnih časopisa, pojedini arhivi objavili su i više edicija arhivskoga gradiva i drugih publikacija. Ovdje treba spomenuti Državni arhiv u Zadru, koji je početkom 20. stoljeća pokrenuo stručni časopis *Tabularium*,²⁰ a 1949. godine publikaciju *Miscellanea*, u kojima objavljuje isključivo arhivsko gradivo i pojedinačne isprave. Osim zadarskoga arhiva, Arhiv

¹⁶ *Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ: SR Hrvatska*, ur. Sredoje Lalić (Beograd: Savez arhivskih radnika Jugoslavije, 1984), str. 11-22.

¹⁷ Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima, NN 41/1962.

¹⁸ Usp. Lana Žaja, "Razvoj arhivistike prema suvremenoj znanosti – analiza časopisa Arhivski vjesnik od 1899. do 2017. godine," (doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2020), str. 120-185; Melina Lučić, "Arhivistika kroz sto godina Arhivskoga vjesnika – mijene u uređivačkoj koncepciji i sadržaju," *Arhivski vjesnik* 42 (1999): str. 17-28; Mario Stipančević, "Bojničić i(li) Laszowski: Crtica o utemeljenju Vjesnika Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva," u *Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija o 120 godina Arhivskoga vjesnika*, ur. Mario Stipančević (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2021), str. 11-23; Mirjana Matijević Sokol, "Objavljivanje povijesnoga gradiva u Arhivskom vjesniku," u *Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija o 120 godina Arhivskoga vjesnika* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2021), str. 25-34; Rajka Bućin, "Arhivski vjesnik između 100. i 120. obljetnice: Osvrt na promjene u uređivanju i buduću razvoj časopisa," u *Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija o 120 godina Arhivskoga vjesnika* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2021), str. 81-98.

¹⁹ Od sveska 10 (1964.-1965.) pa do 1991. časopis *Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci* izlazi u sunakladništvu s Historijskim arhivom u Pazinu pod naslovom *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*. Od 1991. DAPA samostalno objavljuje *Vjesnik istarskog arhiva* (<https://hrcak.srce.hr/vjesnikistarskogarhiva>).

²⁰ Krešimir Nemeth, "Arhivski almanah," *Arhivski vjesnik* 2 (1959): str. 544.

Hrvatske 1958. godine počeo je objavljivati arhivsko gradivo Hrvatskoga sabora u ediciji *Zaključci Hrvatskog sabora*,²¹ a arhiv u Splitu ediciju pod naslovom *Izdanja Historijskog arhiva u Splitu*.²² Navedena izdanja objavljena prije Drugoga svjetskoga rata smatraju se prvim izdanjima arhivskih ustanova na području bivše Jugoslavije,²³ što potvrđuje dugu tradiciju nakladničke djelatnosti hrvatske arhivske službe. Važnost nakladničke djelatnosti arhiva naglašena je pri zasjedanju Arhivskoga savjeta NR Hrvatske 1958. godine, kada je dogovorena izrada Općega perspektivnoga plana za publiciranje arhivskog gradiva NR Hrvatske na temelju analize preferencija korisnika svakoga pojedinoga arhiva.²⁴ Stoga, iako je razvoj organizirane hrvatske arhivske službe povijesno gledajući zaostajao u odnosu na zapadne zemlje, to se nikako ne može reći i za tehnike ranih modela odnosa s javnošću (tiskovne agenture i agenture javnoga informiranja), koje su hrvatski arhivi vrlo rano prepoznali i pokušali implementirati u organizaciju vlastite nakladničke djelatnosti. Strateško planiranje nakladničke djelatnosti arhiva, koje obuhvaća analizu preferencija arhivskih korisnika na temelju kontinuirane interpersonalne komunikacije na relaciji arhiv – korisnici (ciljana skupina) te analizu potencijalne komunikacije s medijskim kućama i javnošću možemo smatrati važnim segmentom suvremenih odnosa s javnošću, koji bi bio u funkciji potpore menadžmenta arhivskih ustanova. Spomenuti modeli komuniciranja podrazumijevaju dvosmjernu simetriju odnosa s javnošću koji teže prema svojoj izvrsnosti. Budući da je planiranje nakladničke djelatnosti hrvatskih arhivskih ustanova već sredinom 20. stoljeća uključivalo interpersonalnu komunikaciju s aktualnim korisnicima usluga, možemo govoriti o vrlo ranoj implementaciji informacijsko-komunikacijske podloge u strateškom planiranju programskih aktivnosti hrvatskih arhiva usmjerenom na spomenute korisnike, odnosno suvremenom pokušaju integracije discipline odnosa s javnošću u projektnom menadžmentu, koju zagovara Goran Pavelin.²⁵

Problematika slike u javnosti u spomenutom razdoblju također je bila u fokusu arhivske službe. Godišnja izvješća o radu svake pojedine arhivske ustanove u Hrvatskoj uključivala su informiranje javnosti i arhivskih djelatnika o poduzetim radnjama s ciljem popularizacije arhivske službe. Tako primjerice Kamilo Firinger u *Arhivskom vjesniku* iz 1960. godine u okviru godišnjega izvještaja o radu Arhiva u Osijeku za 1958. godinu navodi sljedeće: »Za popularizaciju arhivske službe iskorišteni su štampa, publicistika i radio. U osječkom dnevniku 'Glas Slavonije' doneseni su članci iz osječke prošlosti pisani na osnovu arhivske građe, a isto tako u domaćim i vanjskim publikacijama. Osječka je Radio-stanica u

²¹ Usp. *Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ: SR Hrvatska*, str. 32-33.

²² Ante Palavršić, "Razvojni put Historijskog arhiva u Splitu," *Arhivski vjesnik* 4-5 (1962): str. 443.

²³ Nemeth, "Arhivski almanah," str. 544.

²⁴ Bernard Stulli, "Rad Arhivskog savjeta NR Hrvatske u 1958. godine," *Arhivski vjesnik* 2 (1959): str. 552.

²⁵ Usp. Goran Pavelin, *Informacijsko-komunikacijska podloga strateškog planiranja arhiva* (Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2019), str. 207.

svojoj stalnoj dnevnoj reportaži 'Osječka kronika' donosila povremeno i vijesti iz osječke prošlosti, a činila je to i Radio-stanica u Zagrebu. I vanjske su novine donosile pojedine vijesti o osječkom Arhivu i njegovoj arhivskoj građi. Arhiv su posjećivali učenici osječkih srednjih škola samostalno kao pojedinci i pod vodstvom njihovih profesora kao razredi ili seminari.«²⁶

Sedamdesetih godina prošloga stoljeća u stručnim arhivskim publikacijama naglašena je nužnost strateškoga komuniciranja putem masovnih medija koji grade uzajamne korisne odnose između arhivskih ustanova i njihovih korisnika. Tako je Bernard Stulli u *Priručniku iz arhivistike* Saveza društava arhivskih radnika Jugoslavije iz 1977. godine istaknuo važnost obavještavanja javnosti o zadatcima, problemima i rezultatima rada preko masovnih medija, odnosno novina, radija i televizije: »S obzirom na dobro poznatu suvremenu ulogu i značenje ovih sredstava javnog informiranja, suviše je dokazivati i obrazlagati vrijednost i mogući efekt ovog oblika rada (...). Ne radi se pri tome samo o vrlo efikasnom obliku ostvarenja javnosti rada arhiva, tog temeljnog principa svake suvremene djelatnosti, kojim se ujedno valorizira programska orijentacija arhivskih ustanova, već se potiče spomenuta općedruštvena briga o arhivskoj građi, a takvih poticaja nikada nije dovoljno.«²⁷

U istom priručniku obimno je opisana nakladnička djelatnost u kontekstu važnoga segmenta potencijalne komunikacije arhivskih ustanova s javnošću, odnosno preporučljive tehnike odnosa s javnošću u poslovanju suvremenih arhiva: »Riječ je i o redovnim stručnim i znanstvenim publikacijama, i o posebnim izdanjima, namijenjenim kulturno-prosvjetnom propagandnom djelovanju. I jedne i druge predstavljaju izvrsno sredstvo za kontakt arhiva s javnosti.«²⁸

U narednom sumarnom pregledu objavljenih publikacija hrvatskih arhiva do 1990. godine (*Tablica 1*) prikazan je broj objavljenih publikacija u samostalnoj produkciji i sunakladništvu s drugim institucijama do uspostave Republike Hrvatske. Mreža državnih arhiva, koju je činilo 12 područnih i Arhiv Hrvatske kao matični arhiv, formalno je utemeljena 1963. godine te se nije bitno mijenjala do demokratskih promjena.²⁹ Publikacije pojedinih arhiva u kontekstu promotivnih tehnika i odnosa s javnošću razvrstane su na sljedeće oblike: osnovne publikacije (arhivski letak ili brošura, godišnje izvješće, arhivski bilteni te stručni časopisi i knjige); dodatne publikacije (obavijesna pomagala, vodiči arhivskoga gradiva, monografije arhiva, fotomonografije); publikacije velikih razmjera (arhivski izvori za proučavanje povijesti lokalnoga, regionalnoga ili nacionalnoga karaktera te katalogi izložbi i publikacija).³⁰

²⁶ Kamilo Firingner, "Arhiv u Osijeku – rad u 1958. godini," *Arhivski vjesnik* 3 (1960): str. 531.

²⁷ Bernard Stulli, "Kulturno-prosvjetna djelatnost arhivâ," u *Bernard Stulli: Arhivistika i arhivska služba: studije i prilozi*, ur. Josip Kolanović (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 1997), str. 358.

²⁸ Stulli, "Kulturno-prosvjetna djelatnost arhivâ," str. 358.

²⁹ Stjepan Ćosić i Vlatka Lemić, "Problemi arhivske službe u Hrvatskoj," *Arhivski vjesnik* 51, (2008): str. 14.

³⁰ Usp. Goran Pavelin, *Odnosi s javnošću u funkciji potpore arhivskom menadžmentu i menadžmentu događanja* (Zagreb: Alineja, 2017), str. 71-99.

Tablica 1. Sumarni pregled broja objavljenih publikacija hrvatskih arhiva do 1990. godine³¹

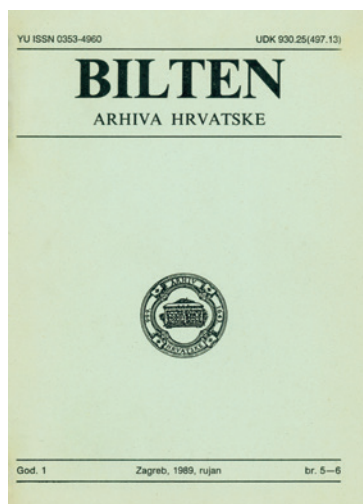
Arhiv	Broj osnovnih publikacija	Broj dodatnih publikacija	Broj publikacija velikih razmjera	Ukupno
Arhiv Hrvatske	54	1	46	101
Historijski arhiv u Bjelovaru	0	0	5	5
Historijski arhiv u Dubrovniku	0	1	5	6
Historijski arhiv u Karlovcu	0	3	34	37
Historijski arhiv u Osijeku	0	1	10	11
Historijski arhiv u Rijeci	28	1	9	38
Historijski arhiv u Sisku	0	0	1	1
Historijski arhiv u Slavonskom Brodu	2	0	6	8
Historijski arhiv u Splitu	11	2	12	25
Historijski arhiv u Varaždinu	0	0	1	1
Historijski arhiv u Zadru	14	0	13	27
Historijski arhiv u Zagrebu	0	0	2	2
Ukupno	130	10	153	293

Nakladnička djelatnost do 1990. godine većinom je bila orijentirana na objavljivanje arhivskih izvora s ciljem povećanja njihove dostupnosti. Čak su i periodičke publikacije, poput stručnih časopisa, uglavnom bile usredotočene na objavljivanje pojedinih isprava, zbirke gradiva ili serija gradiva s popratnim registama. Stoga od ukupno 293 objavljenih publikacija najveći udio zauzimaju

³¹ Na temelju podataka u: Ivana Kuhar, "Izdanja Hrvatskog državnog arhiva (1899-2015)," *Arhivski vjesnik* 58 (2015): str. 467-478; Tatjana Petrec, Ivana Hebrang Grgić i Martina Krivić Lekić, "Izdavačka djelatnost Državnog arhiva u Bjelovaru u kontekstu izdavaštva ostalih hrvatskih arhiva: bibliografija publikacija bjelovarskog arhiva," *Arhivski vjesnik* 56 (2013): str. 298-303; "Katalog," *Nacionalna i sveučilišna knjižnica*, pristupljeno 5. siječnja 2022., <https://katalog.nsk.hr/F?RN=645748474>; "Izdanja Državnog arhiva u Karlovcu," *Državni arhiv u Karlovcu*, pristupljeno 5. siječnja 2022., <https://www.da-ka.hr/izdanja-drzavnog-arhiva-u-karlovcu/>; Vesna Božić-Drljača i dr., *Vodič kroz arhivske fondove i zbirke Državnog arhiva u Osijeku* (Osijek: Državni arhiv, 2006), str. 207-210; "Cjenik izdanja Državnog arhiva u Pazinu," *Državni arhiv u Pazinu*, pristupljeno 22. siječnja 2022., https://dapa.hr/wp-content/uploads/cjenik_izdanja.pdf; "Izdavačka djelatnost," *Državni arhiv u Rijeci*, pristupljeno 5. siječnja 2022., <https://www.riarhiv.hr/izdavastvo.html>; "Izdanja," *Državni arhiv u Sisku*, pristupljeno 5. siječnja 2022., <https://www.dask.hr/projekti/izdanja>; Gordana Slanček i Ivana Medved, *50 godina Državnog arhiva u Slavonskom Brodu 1959.-2009.: Katalog izložbe* (Slavonski Brod: Državni arhiv u Slavonskom Brodu, 2009), str. 21-22; "Izdanja," *Državni arhiv u Splitu*, pristupljeno 5. siječnja 2022., <https://www.das.hr/izdanja/>; Mirisa Katić Piljušić, "Izdanja i izložbe Državnog arhiva u Zadru 1901-1998," *Arhivski vjesnik* 41 (1998): str. 175-194; "Izdanja Državnoga arhiva u Zagrebu," *Državni arhiv u Zagrebu*, pristupljeno 5. siječnja 2022., <http://daz.hr/izdanja-drzavnoga-arhiva-u-zagrebu/>. Moguće je da podatak o ponekoj publikaciji u navedenim izvorima nedostaje, ali da su podatci raspoloživi u dovoljnoj mjeri da realno oslikavaju osnovna obilježja opsega nakladničke djelatnosti državnih arhiva, tj. da podatci koji eventualno nedostaju u bitnom ne mijenjaju ukupnu sliku.

publikacije velikih razmjera, koje su uglavnom u formi monografija ili kataloga izložbi bile namijenjene prezentaciji arhivskih izvora lokalnoga ili regionalnoga karaktera. Osim toga, sumarni pregled objavljenih publikacija (*Tablica 1*) također prikazuje prilično zanemariv broj dodatnih publikacija. U promatranom razdoblju samo je riječki arhiv u sunakladništvu s pazinskim arhivom objavio vodič arhivskoga gradiva, a iskustva s publiciranjem obavijesnih pomagala ostvarili su samo osječki, karlovački i splitski arhiv.

Osim već spomenute duge tradicije publiciranja stručnih arhivskih časopisa, od osnovnih periodičkih publikacija koje su hrvatski arhivi počeli objavljivati prije i uoči demokratskih promjena, potrebno je spomenuti *Bulletin (Bilten)* Arhiva Hrvatske. Naime, iako je izlazio vrlo kratko, od 1989. do 1996. godine, imao je sve značajke informativnoga materijala namijenjenoga javnosti. Prvi brojevi *Biltena* Arhiva Hrvatske bili su u formi sumarnih izvješća o radu hrvatske arhivske službe u određenom vremenskom razdoblju, a kasniji su brojevi u formi tipičnoga arhivskoga biltena najavljivali i izvješćivali javnost o aktivnostima arhiva. Tako je u Uvodnoj riječi drugoga broja *Biltena* iz 1991. navedeno sljedeće: »Ovaj prvi broj Biltena koji izlazi u slobodnoj i suverenoj Hrvatskoj, nastao je u krvavom ratu koji se još uvijek vodi protiv Republike Hrvatske, pa nosi sve karakteristike vremena, djelovanja i rada arhivskih institucija u ratu. Vjerujemo da će u sljedećem broju svojim izvješćima, priložima i priopćenjima više biti nazočni radnici drugih arhivskih institucija, predstavnici pojedinih nadležnih ministarstava, znanstveni i stručni radnici, te na taj način omogućiti cjelovitije i djelotvornije međusobno informiranje, kao i informiranje javnosti koja još uvijek nije upoznata s radom i specifičnim problemima arhivskih institucija.«³²

Slika 1. Naslovnica *Biltena* Arhiva Hrvatske iz 1989. godine

³² Josip Kolanović, "Uvodna riječ," *Bilten arhiva Hrvatske* 2 (1991): str. 3.

3. Analiza strateškoga planiranja programa nakladničke djelatnosti u okviru arhivske djelatnosti državnih arhiva u Hrvatskoj

Iako je novi Zakon o arhivskom gradivu i arhivima iz 1997. godine u samostalnoj i demokratskoj Hrvatskoj donesen u duhu europskih nastojanja za decentralizacijom javne arhivske službe i poticanjem osnivanja privatnih arhiva,³³ u pravilu je i dalje zadržan prijašnji model upravljanja. Nekadašnji povijesni arhivi po istom su načelu ustrojeni u mrežu državnih arhiva na čelu sa središnjim i matičnim Hrvatskim državnim arhivom (HDA), a kasnije su dodatno ustrojeni državni arhivi u Gospiću, Šibeniku, Križevcima,³⁴ Vukovaru i Virovitici, Državni arhiv za Međimurje te znanstvena ustanova i specijalizirani arhiv (Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, HMDCDR) za arhivsko gradivo iz razdoblja Domovinskoga rata. Osim što je zadržan isti model upravljanja, Stjepan Ćosić i Vlatka Lemić svojedobno su upozoravali i na potrebu uvođenja menadžerskoga pristupa u upravljanju arhivima sukladno suvremenim europskim trendovima, posebice u odnosu na financiranje arhivske djelatnosti.³⁵

Programi arhivske djelatnosti državnih arhiva u pravilu se mogu podijeliti na sljedećih pet potprogramskih djelatnosti: zaštitu arhivskoga gradiva, prikupljanje (otkup) arhivskoga gradiva, nakladničku djelatnost, izložbenu i promotivnu djelatnost te znanstvenu djelatnost, stručno usavršavanje i razvoj. U analizi financiranja državnih arhiva kroz programe javnih potreba u kulturi Republike Hrvatske u razdoblju od 2010. do 2018. godine Nenad Bukvić ukazao je na neujednačenost u pogledu broja i raznovrsnosti prijavljenih arhivskih programa koja je rezultat dugogodišnjega izostanka strateškoga planiranja na razini hrvatske arhivske službe u cjelini.³⁶ Iako je 2019. godine konačno usvojen Nacionalni plan razvoja arhivske djelatnosti za razdoblje 2020. do 2025. godine,³⁷ prema ciljevima navedenima u tom dokumentu možemo zaključiti kako je razvoj hrvatske arhivske djelatnosti trenutačno usmjeren na osiguranje infrastrukturnih kapaciteta, povećanje kompetencija zaposlenika i povećanje dostupnosti gradiva kroz projekte njegove pretvorbe u digitalni oblik, a konkretno unaprjeđenje strateškoga komuniciranja arhiva i javnosti putem masovnih medija i nakladničke

³³ Biserka Cvjetičanin i Vjeran Katunarić, *Hrvatska u 21. stoljeću: Strategija kulturnog razvitka* (Zagreb: Ministarstvo kulture, 2003), str. 95.

³⁴ Arhiv u Križevcima zasad je osnovan samo formalno, tj. ne djeluje u praksi. Usp. Nenad Bukvić, "Financiranje državnih arhiva kroz programe javnih potreba u kulturi Republike Hrvatske," *Arhivski vjesnik* 62 (2019): str. 20, bilj. 16; Nenad Bukvić, "E-savjetovanja o propisima i planskim dokumentima o javnoj arhivskoj službi u Hrvatskoj: Analiza sudionika," *Arhivski vjesnik* 64 (2021): str. 14.

³⁵ Stjepan Ćosić i Vlatka Lemić, "Rad arhiva u uvjetima suprotstavljenih utjecaja: država – društvo – korisnici," *Arhivski vjesnik* 49 (2006): str. 17.

³⁶ Bukvić, "Financiranje državnih arhiva," str. 38.

³⁷ Ivana Prgin, "Nacionalni plan razvoja arhivske djelatnosti za razdoblje 2020. do 2025.," *Ministarstvo kulture i medija*, studeni 2019., pristupljeno 22. siječnja 2022., <https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Nacionalni%20plan%20razvoja%20arhivske%20djelatnosti%202020.-%202025..pdf>.

djelatnosti arhiva nije planirano ni analizirano. Prema tomu, iz navedenoga proizlazi da je strateško planiranje nakladničke djelatnosti u potpunosti prepušteno državnim arhivima.

Na temelju provedenoga istraživanja državnih arhiva u Hrvatskoj o upravljanju organiziranih događanja Goran Pavelin donosi analizu prikupljenih kvalitativnih i kvantitativnih podataka te konkretne zaključke i preporuke u vezi s planiranjem i evaluacijom arhivskih događanja. U kontekstu navedenoga, pravilno upravljanje arhivskim programima namijenjenim javnosti podrazumijeva njihovo planiranje prema ciljanim skupinama te evaluaciju planiranih i provedenih događanja s ciljem vrjednovanja vlastitoga rada.³⁸ Stoga, svako planiranje i realizacija programa nakladničke djelatnosti bez primjene odnosa s javnošću neće pridonijeti prepoznatljivosti arhiva u zajednici, odnosno izgradnji pozitivne slike u javnosti, a u konačnici i opravdanosti financijskoga ulaganja u iste.

Prema dostupnim podatcima Ministarstva kulture i medija, koje je Nenad Bukvić pregledno prikazao u svojem radu, državnim arhivima u Hrvatskoj u razdoblju od 2010. do 2018. godine odobreno je ukupno 915 programa arhivske djelatnosti te 35.540.058 kuna proračunskih sredstava za njihovu realizaciju. Od navedenoga iznosa najveći dio zauzimala su sredstva za programe zaštite arhivskoga gradiva (51,2%) i sredstva za nakladničku djelatnost (23,17%).³⁹ Od 2019. godine promijenjen je postupak prijavljivanja godišnjih programa za ustanove iz nadležnosti Ministarstva kulture i medija na način da se programska djelatnost planira i ugovara zajedno s redovnom djelatnosti koja uključuje rashode za zaposlene te financijske i materijalne rashode. Prijedloge godišnjih programa državni arhivi dužni su dostavljati na posebnim obrascima u okviru kojih se planirani programi moraju detaljno opisati s navedenim ciljevima koji će se postići njihovom provedbom, očekivanim rezultatom te procjenom broja i strukture korisnika obuhvaćenih pojedinim programom. Osim navedenoga, prijedlozi godišnjih programa moraju sadržavati i detaljne troškovnike s naznačenim izvorima financiranja. Praćenje realizacije programa provodi se putem privremenih i konačnoga izvješća, koji osim specificiranih iznosa utrošenih sredstava trebaju sadržavati i opis provedenoga programa s naznačenim eventualnim odstupanjima od planiranoga, no ne i podatke o provedenoj evaluaciji tijekom i nakon provedbe programa.

Dostupni podatci Ministarstva kulture i medija o odobrenim sredstvima za programe arhivske djelatnosti državnih arhiva za 2020. godinu ukazuju na povećanje odobrenih proračunskih sredstava za programske djelatnosti u odnosu na prethodnu godinu.⁴⁰ Ipak, financijski rebalansi pojedinih arhiva za 2020.

³⁸ Usp. Pavelin, *Odnosi s javnošću*, str. 391-400.

³⁹ Bukvić, "Financiranje državnih arhiva," str. 34-35.

⁴⁰ Ukupna odobrena sredstva za programe arhivske djelatnosti u 2019. godini iznosila su 3.786.539 kn, a 2020. godine 4.794.753 kn, odnosno 21,03% više u odnosu na prethodnu godinu. Usp. "Odobreni programi ustanova u nadležnosti Ministarstva u 2019. godini," *Ministarstvo kulture i medija*,

godinu ukazuju na provedene preraspodjele ili smanjenje planiranih proračunskih sredstava za programsku djelatnost, ponajviše zbog pojave epidemije bolesti Covid-19 te posljedice potresa u Zagrebu u ožujku 2020. godine.⁴¹

Osim sredstava Ministarstva kulture i medija arhivsko zakonodavstvo omogućuje financiranje programa arhivske djelatnosti državnih arhiva od sredstva ostvarenih od obavljanja osnovne djelatnosti arhiva, tzv. vlastitih prihoda, te od donacija i sredstava drugih organizacija i ustanova. Uz navedeno, pristupanjem Hrvatske Europskoj uniji dodatno su otvorene mogućnosti financiranja programa arhivske djelatnosti iz europskih fondova koji su namijenjeni razvoju kulturnih djelatnosti. Ipak, dostupna izvješća o radu i provedbi programskih aktivnosti državnih arhiva na njihovim službenim mrežnim stranicama ukazuju na manju iskorištenost sredstava iz ostalih dostupnih izvora za programe u okviru nakladničke djelatnosti u odnosu na odobrena sredstva Ministarstva kulture i medija.⁴²

4. Analiza publikacija državnih arhiva u Hrvatskoj u kontekstu promotivne tehnike odnosa s javnošću

Nakladnička djelatnost u okviru primarnih poslova državnih arhiva u samostalnoj Hrvatskoj formalno je zadržala kontinuitet na temelju Zakona o

pristupljeno 22. siječnja 2022., <https://min-kulture.gov.hr/financiranje/odobreni-programi-ustanova-u-nadleznosti-ministarstva-kulture-u-2019-godini/16494>; "Odobreni programi ustanova u nadležnosti Ministarstva u 2020. godini," *Ministarstvo kulture i medija*, pristupljeno 22. siječnja 2022., <https://min-kulture.gov.hr/financiranje/odobreni-programi-ustanova-u-nadleznosti-ministarstva-u-2020-godini/18939>.

⁴¹ Primjerice, detaljnijom usporedbom Plana programskih aktivnosti HDA za 2020. i Rebalansa plana programskih aktivnosti dostupnih na mrežnim stranicama HDA vidljivo je da je rebalansom uvršten novi program investicijske potpore Građevinski radovi na sanaciji štete nastale uslijed potresa. Za taj program u tom trenutku u državnom proračunu nisu osigurana dodatna sredstva, nego je iznos od 1.219.750,00 kn osiguran preraspodjelom (smanjenjem prethodno odobrenih iznosa) na programima arhivske djelatnosti. Usp. "Rebalans plana posebnih programa (programskih aktivnosti) odobrenih od Ministarstva kulture RH za 2020. godinu," *Hrvatski državni arhiv*, lipanj 2020., pristupljeno 25. siječnja 2022., <http://www.arhiv.hr/Portals/0/Dokumenti/Planovi%20i%20izvje%C5%A1%C4%87a/Rebalans%20Plana%20posebnih%20programa%20odobrenih%20od%20Ministarstva%20kulture%20za%202020.%20godinu.pdf?ver=2020-07-15-123137-170>. Iz detaljne usporedbe planiranih sredstava za programsku djelatnost i drugoga rebalansa istoga plana Državnoga arhiva u Osijeku možemo uočiti da su planirana sredstva za programsku djelatnost smanjena s 164.156,00 kn na 138.156,00 kn. "Dokumenti," *Državni arhiv u Osijeku*, pristupljeno 4. srpnja 2022., <https://www.dao.hr/index.php/arhiv/dokumenti>.

⁴² Primjerice, Državni arhiv u Šibeniku u 2020. godini realizirao je jedan program izdavačke djelatnosti. Troškovi realizacije toga programa iznosili su 37.402,76 kn, od čega je 10,94% sredstava iz ostalih izvora. "Izvješće o izvršenom programu i namjenskom korištenju sredstava iz državnog proračuna," *Državni arhiv u Šibeniku*, pristupljeno 25. siječnja 2022., <https://www.dasi.hr/wp-content/uploads/2021/02/Izvjesece-o-programskim-aktivnostima-2020.pdf>.

arhivskom gradivu i arhivima.⁴³ Objavljivanje arhivskih publikacija stimulirano je kako potrebama korisnika za boljim razumijevanjem i pronalaženjem arhivskoga gradiva tako i nastojanjima arhivâ za što boljom “prodajom” svojih usluga.

Tablica 2. Sumarni pregled broja objavljenih publikacija državnih arhiva u RH u razdoblju od 1991. do 2020. godine⁴⁴

Arhiv	Broj objavljenih osnovnih publikacija	Broj objavljenih dodatnih publikacija	Broj objavljenih publikacija velikih razmjera	Ukupno
Hrvatski državni arhiv	129	18	140	287
Državni arhiv u Bjelovaru	1	2	12	15
Državni arhiv u Dubrovniku	1	2	19	22
Državni arhiv u Gospiću	0	0	42	42
Državni arhiv u Karlovcu	0	7	8	15
Državni arhiv za Međimurje	0	0	8	8
Državni arhiv u Osijeku	13	5	116	134
Državni arhiv u Pazinu	19	0	73	92
Državni arhiv u Rijeci	24	1	36	61
Državni arhiv u Sisku	1	1	18	20

⁴³ Usp. Zakon o arhivskom gradivu i arhivima, NN 105/1997, čl. 43; Zakon o arhivskom gradivu i arhivima, NN 61/2018, čl. 33, st. 1.

⁴⁴ Na temelju podataka u: Kuhar, “Izdanja Hrvatskog državnog arhiva,” str. 467-478; “Naša izdanja / Izdanja po područjima / Stručna arhivska literatura,” *Hrvatski državni arhiv*, pristupljeno 25. siječnja 2022., <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Na%C5%A1a-izdanja/Izdanja-po-podru%C4%8Djima/Stru%C4%8Dna-arhivska-literatura>; Petrec, Hebrang Grgić i Krivić Lekić, “Izdavačka djelatnost Državnog arhiva u Bjelovaru,” str. 298-303; “Izdavačka djelatnost,” *Državni arhiv u Bjelovaru*, pristupljeno 25. siječnja 2022., https://dabj.hr/arhiv.php#tbsset_0=7; “Katalog,” *Nacionalna i sveučilišna knjižnica*; “Izdanja Državnog arhiva u Karlovcu”; “Izdanje,” *Državni arhiv u Osijeku*, pristupljeno 25. siječnja 2022., <https://www.dao.hr/images/dokumenti/Cjenik-izdanja-EUR.pdf>; “Cjenik izdanja Državnog arhiva u Pazinu”; “Izdavačka djelatnost,” *Državni arhiv u Rijeci*; “Izdanja,” *Državni arhiv u Sisku*; “Nakladništvo,” *Državni arhiv u Slavonskom Brodu*, pristupljeno 25. siječnja 2022., <https://dasb.hr/nakladnistvo/>; “Izdanja,” *Državni arhiv u Splitu*; “Cjenik izdanja,” *Državni arhiv u Šibeniku*, pristupljeno 25. siječnja 2022., <https://www.dasi.hr/cjenik-izdanja/>; “Izdavačka djelatnost,” *Državni arhiv u Varaždinu*, pristupljeno 25. siječnja 2022., <https://dav.hr/izdava%C4%8Dka-djelatnost/>; “Izdanja DAVU,” *Državni arhiv u Vukovaru*, pristupljeno 25. siječnja 2022., <https://www.davu.hr/index.php/koristenje-gradiva/izdavanje-preslika-arhivskog-gradiva-3>; “Izdavaštvo – knjige,” *Državni arhiv u Zadru*, pristupljeno 25. siječnja 2022., <https://www.dazd.hr/hr/izdavastvo-knjige/>; “Izdanja Državnoga arhiva u Zagrebu”; “Izdavačka djelatnost,” *Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskoga rata*, pristupljeno 25. siječnja 2022., <https://centardomovinskograta.hr/djelatnost/izdavačka-djelatnost/>. Moguće je da podatak o ponekoj publikaciji u navedenim izvorima nedostaje, ali su podatci raspoloživi u dovoljnoj mjeri da realno oslikavaju osnovna obilježja opsega nakladničke djelatnosti državnih arhiva, tj. da podatci koji eventualno nedostaju u bitnom ne mijenjaju ukupnu sliku.

Arhiv	Broj objavljenih osnovnih publikacija	Broj objavljenih dodatnih publikacija	Broj objavljenih publikacija velikih razmjera	Ukupno
Državni arhiv u Slavonskom Brodu	1	0	40	41
Državni arhiv u Splitu	18	3	24	45
Državni arhiv u Šibeniku	2	0	19	21
Državni arhiv u Varaždinu	0	2	72	74
Državni arhiv u Virovitici	1	1	14	16
Državni arhiv u Vukovaru	1	1	44	46
Državni arhiv u Zadru	3	4	47	54
Državni arhiv u Zagrebu	0	4	29	33
Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata	0	10	54	64
Ukupno	214	61	815	1.090

Prema dostupnim podacima na mrežnim stranicama državnih arhiva i kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu o objavljenim publikacijama državnih arhiva u samostalnoj produkciji i sunakladništvu s drugim institucijama u razdoblju od 1991. do 2020. godine (*Tablica 2*) možemo zaključiti kako je arhivska nakladnička djelatnost nakon demokratskih promjena ostvarila svoj puni zamah. Ipak, nakladnička politika nije se bitno promijenila u odnosu na ranije razdoblje. Nakladnička djelatnost državnih arhiva u Hrvatskoj i nakon demokratskih promjena većinom je usmjerena na objavljivanje arhivskih izvora s ciljem povećanja njihove dostupnosti. Stoga od ukupno 1.090 objavljenih publikacija do 2020. godine najveći udio čine publikacije velikih razmjera (74,8%), koje su u formi monografija, brošura ili kataloga izložbi tiskane s ciljem upoznavanja javnosti s arhivskim izvorima lokalnoga ili regionalnoga karaktera. U kategoriji osnovnih publikacija u najvećoj mjeri zastupljeni su sljedeći stručni (znanstveni) časopisi koji su zadržali kontinuitet i nakon demokratskih promjena: *Arhivski vjesnik*, *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci*, *Vjesnik istarskog arhiva*, *Građa i prilozi za povijest Dalmacije* (*Vjesnik dalmatinskih arhiva: Izvori i prilozi za povijest Dalmacije*) i *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje*. Od ostalih osnovnih publikacija potrebno je izdvojiti već spomenuti *Bilten* Hrvatskoga državnoga arhiva, koji je u razdoblju od 1991. do 1996. godine objavljen u 8 brojeva, te arhivske letke, odnosno brošure koje povremeno izdaju matični arhiv i pojedini državni arhivi. Standardni arhivski letak najčešće se objavljuje u formatu deplijana, a pruža sljedeće informacije: povijest državnoga arhiva, ustroj, popis usluga, radno vrijeme čitaonice i rada arhiva sa strankama te osnovne identifikacijske

podatke arhiva (adresu, broj telefona i faxes, e-adresu i adresu službene internetske stranice). Osim teksta, arhivski letak obično je popraćen fotografijama zgrade arhiva i kartom s naznačenom lokacijom.⁴⁵ Pojedini državni arhivi tiskaju svoje arhivske letke u višejezičnim primjercima. Specijalizirane arhivske letke, koji informiraju javnost o specifičnim uslugama i gradivu ili posebnim arhivskim događajima, u razdoblju nakon Domovinskoga rata redovito je tiskao Hrvatski državni arhiv. Primjerice, edukativni arhivski letak naslovljen *Heraldička radionica*, koji informira o načinu izrade osobnoga, obiteljskoga ili školskoga grba u okviru heraldičke radionice HDA, ili arhivski letak naslovljen *Fototeka HDA*, koji donosi informacije o zbirkama fotografija HDA i njihovoj dostupnosti. Temeljna brošura Hrvatskoga državnoga arhiva *Prošlost u prvom licu: The past in first person* tiskana je u formatu 18 cm x 12 cm. Ima ukupno 6 stranica, papir je tvrdi i kvalitetniji te je atraktivnoga dizajna. Osim dvojezičnoga teksta (hrvatski i engleski), koji informira o povijesti matičnoga hrvatskoga arhiva i gradiva o kojem skrbi, brošura sadrži i fotografije unutrašnjega i vanjskoga izgleda zgrade Arhiva na Marulićevu trgu. U podnožju posljednje stranice brošure nalaze se logo i identifikacijski podatci Arhiva.

Slika 2. Arhivski letak Državnoga arhiva u Splitu

⁴⁵ Primjerice, arhivski letci Hrvatskoga državnoga arhiva i Državnoga arhiva u Splitu.

U skladu sa suvremenim nakladničkim trendovima pojedini su državni arhivi do 2020. godine objavili digitalne publikacije, odnosno publikacije koje su nastale isključivo u digitalnom obliku, ili su digitalizirali svoje publikacije koje su izvorno nastale u analognom obliku. Primjerice, Hrvatski državni arhiv publicirao je 15 digitalnih izdanja, a Državni arhiv u Zadru digitalizirao je vodič arhivskoga gradiva te omogućio njegovo besplatno korištenje na mrežnim stranicama arhiva. Osim navedenoga, potrebno je spomenuti kako većina znanstvenih i stručnih serijskih publikacija državnih arhiva u Hrvatskoj imaju otvoreni (*online*) pristup putem različitih baza i portala.

Sve do 2018. godine nakladnička djelatnost matičnoga arhiva Hrvatske najčešće je bila planirana i organizirana u okviru Odjela za informaciju i komunikacije, odnosno Odsjeka za kulturno-prosvjetne aktivnosti.⁴⁶ Na mrežnim stranicama HDA navedeno je da se »Odjel za informacije i komunikaciju bavi aktivnostima usmjerenim na razvoj i promociju arhiva kao informacijskoga središta. Odjel potiče i koordinira organizaciju edukativnih programa, kulturnu, prosvjetnu i promidžbenu djelatnost, organizira i promiče suradnju Arhiva s drugim baštinskim, kulturnim i znanstvenim ustanovama te sudjeluje u planiranju znanstvenih i stručnih projekata Arhiva. Odjel također vodi međunarodnu suradnju, izdavačku djelatnost i korisničku službu Arhiva, obavlja nadzor nad zaštitom i obradom stvaratelja i posjednika u nadležnosti HDA te pruža stručnu pomoć u upravljanju dokumentacijom.«⁴⁷ Osnivanjem Zavoda Ivan Kukuljević Sakcinski sa zadaćom organiziranja, objedinjavanja i praćenja ukupne znanstvene djelatnosti ustanove⁴⁸ dio nakladničke djelatnosti matičnoga arhiva, koji se odnosi na objavu znanstvenih publikacija, preusmjeren je na spomenutu organizacijsku jedinicu arhiva.

Za razliku od HDA, u organizaciju i provedbu nakladničke djelatnosti područnih arhiva najčešće je uključeno više organizacijskih jedinica arhiva, a nerijetko i sam ravnatelj te vanjski suradnici.

4.1. Istraživanje državnih arhiva u Hrvatskoj o upravljanju nakladničkom djelatnošću

Budući da se istraživanje upravljanja nakladničkom djelatnošću državnih arhiva u Hrvatskoj nije moglo provesti komparativnom analizom postojeće

⁴⁶ Na temelju planova i izvješća o radu ustanove, za pretpostaviti je da su u planiranje bile uključene i druge ustrojstvene jedinice, a da se plan nakladničke djelatnosti, kao sastavni dio plana rada ustanove, usvajao na razini tijela upravljanja (poslovodni kolegij i upravno vijeće prema najnovijoj regulativi).

⁴⁷ "Odjel za informacije i komunikaciju," *Hrvatski državni arhiv*, pristupljeno 10. veljače 2022., <http://www.arhiv.hr/O-nama/Ustroj/Odjel-za-informacije-i-komunikaciju>.

⁴⁸ "Zavod 'Ivan Kukuljević Sakcinski'," *Hrvatski državni arhiv*, pristupljeno 10. veljače 2022., <http://www.arhiv.hr/hr-hr/O-nama/Ustroj/Zavod-Ivan-Kukuljevi%C4%87-Sakcinski>.

dokumentacije spomenutih arhiva te na temelju dokumenata objavljenih na mrežnim stranicama Ministarstva kulture i medija, pristupljeno je izradi upitnika koji je u elektroničkom obliku putem e-pošte dostavljen svim arhivima.

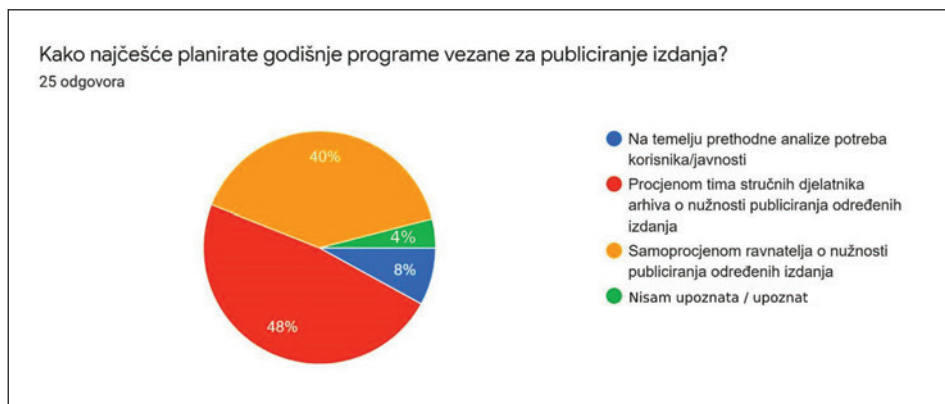
Istraživanje putem upitnika bilo je usmjereno na prikupljanje kvantitativnih podataka s ciljem dobivanja odgovora na sljedeća istraživačka pitanja:

1. Na koji način državni arhivi planiraju publiciranje svojih izdanja i jesu li u segmentu navedenoga nužne određene promjene?
2. Kako državni arhivi ocjenjuju važnost pojedinih učinaka nakladničke djelatnosti i pojedinih elemenata publikacije za kupce?
3. Koje promotivne tehnike državni arhivi najčešće koriste pri organizaciji predstavljanja i prodaje vlastitih izdanja?
4. Provode li državni arhivi vrednovanje svojega rada u okviru nakladničke djelatnosti putem provjere zadovoljstva kupaca i čitatelja publikacija?
5. U kojoj su mjeri državni arhivi spremni na povećanje ponude digitalnih izdanja?

Uzorak čine Hrvatski državni arhiv, državni arhivi na području Hrvatske i HMDCDR. Elektronička inačica upitnika proslijeđena je e-poštom ravnateljima i voditeljima odjela za dokumentacijsko-informacijske poslove i knjižnice područnih arhiva i HMDCDR te voditeljima Odsjeka za kulturno-prosvjetne aktivnosti i Zavoda Ivan Kukuljević Sakcinski HDA. Ispitivanje je bilo jednokratno, a obavljeno je u razdoblju od 2. do 7. ožujka 2022. godine. U spomenutom terminu pristiglo je 26 popunjenih upitnika od 36 poslanih. U nastavku su prikazani rezultati istraživanja u okviru sljedećih tematskih cjelina upitnika, odnosno postavljenih istraživačkih pitanja.

4.1.1. Planiranje nakladničke djelatnosti arhiva

Iz rezultata istraživanja planiranja arhivskih programa vezanih za publiciranje izdanja može se zaključiti kako se ono u vrlo malom postotku (8%) oslanja na analizu potreba arhivskih korisnika. U najvećoj mjeri odluku o prijavi programa vezanih za nakladničku djelatnost donosi tim stručnih djelatnika arhiva (48%) ili je isključivo ovisna o samoprocjeni ravnatelja arhiva (40%). Ipak, čak 20 ispitanika (76,9%) izjasnilo se je da je u arhivskoj struci nužna izrada općega perspektivnoga plana za publiciranje arhivskih izdanja na temelju prethodne analize preferencija čitatelja. Dobiveni rezultati iskazani su u *Grafikonu 1* i *Grafikonu 2*.

Grafikon 1. Planiranje godišnjih nakladničkih programa

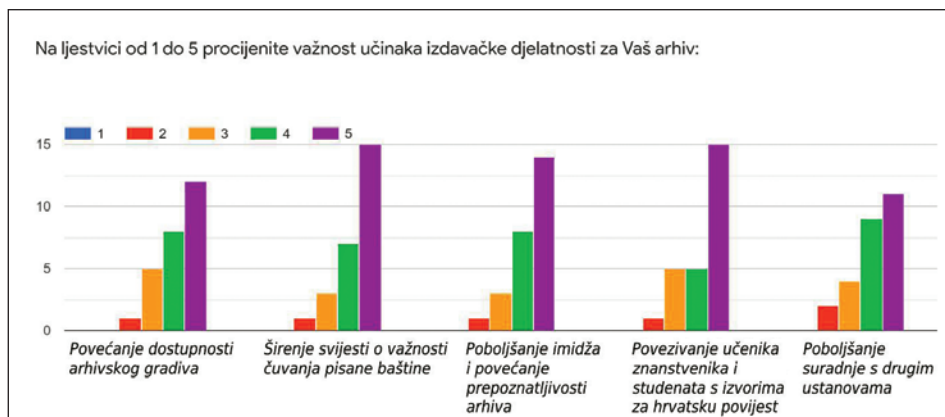

Grafikon 2. Mišljenje o nužnosti izrade općega perspektivnoga plana za publiciranje izdanja

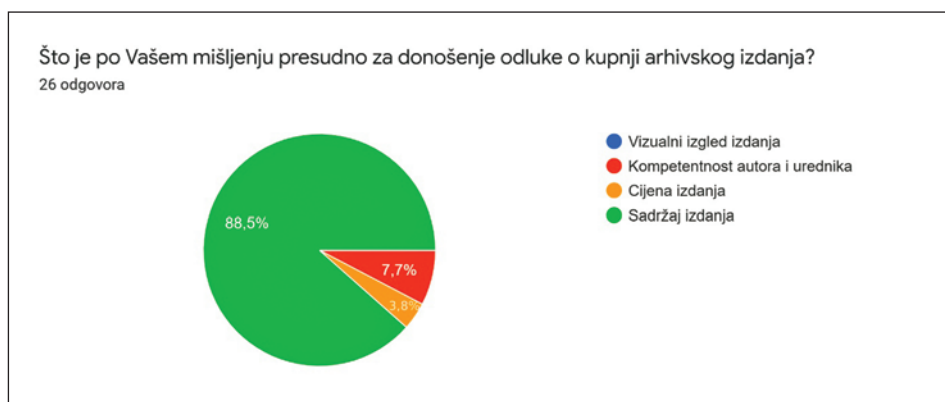
4.1.2. Ocjena učinka nakladničke djelatnosti za arhive te pojedinih elemenata publikacije za kupce

U okviru drugoga istraživačkoga pitanja ravnateljima i stručnim djelatnicima državnih arhiva ponuđeno je ocjenjivanje sljedećih pozitivnih učinaka nakladničke djelatnosti arhivâ: povećanje dostupnosti arhivskoga gradiva, širenje svijesti o važnosti čuvanja pisanoga nasljeđa, poboljšanje percepcije u javnosti i povećanje prepoznatljivosti arhivâ u zajednici, povezivanje učenika, studenata i

znanstvenika s izvorima za hrvatsku povijest te poboljšanje suradnje s drugim ustanovama i posjednicima arhivskoga gradiva. Ispitanici su ocijenili kako su širenje svijesti o važnosti čuvanja pisanoga nasljeđa, poboljšanje slike u javnosti i povećanje prepoznatljivosti arhivâ u zajednici te povezivanje učenika, studenata i znanstvenika s izvorima za hrvatsku povijest ključni pozitivni učinci nakladničke djelatnosti arhivâ. Velika većina ispitanika (88,5%) smatra da je sadržaj publikacije presudan element pri donošenju odluke o njegovoj kupnji. Kompetentnost autora i urednika odabralo je 7,7% ispitanika, a nitko od ispitanika nije ocijenio vizualni izgled arhivske publikacije ključnim za donošenje odluke o kupnji. Cijenu izdanja odabralo je 3,8% ispitanika. Dobiveni rezultati iskazani su u *Grafikonu 3* i *Grafikonu 4*.

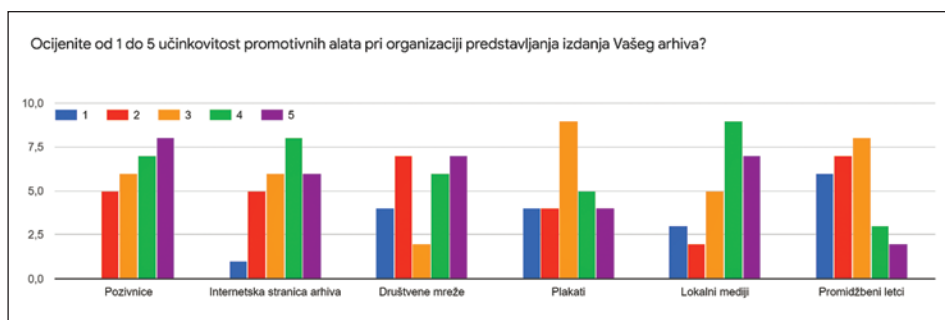
Grafikon 3. Procjena važnosti učinaka nakladničke djelatnosti arhivâ

Grafikon 4. Važnost pojedinih elemenata arhivske publikacije za kupca

4.1.3. Predstavljanje i prodaja arhivskih izdanja

Raznovrsne odgovore ispitanika donijelo je istraživanje mjesta, odnosno načina prodaje arhivskih publikacija. Najveća prodaja izdanja državnih arhiva ostvaruje se ciljanim dolaskom kupca u arhiv (26,9%), a slijede prodaje realizirane na organiziranim predstavljanjima izdanja i putem Interneta (19,2%), na sajmovima (15,4%), na posebnim događanjima (Dan Arhiva, Međunarodni dan arhiva), putem pošte (3,9%), otkupom jedinica lokalne i regionalne samouprave (3,9%). Dobiveni rezultati iskazani su u *Grafikonu 5* i *Grafikonu 6*.

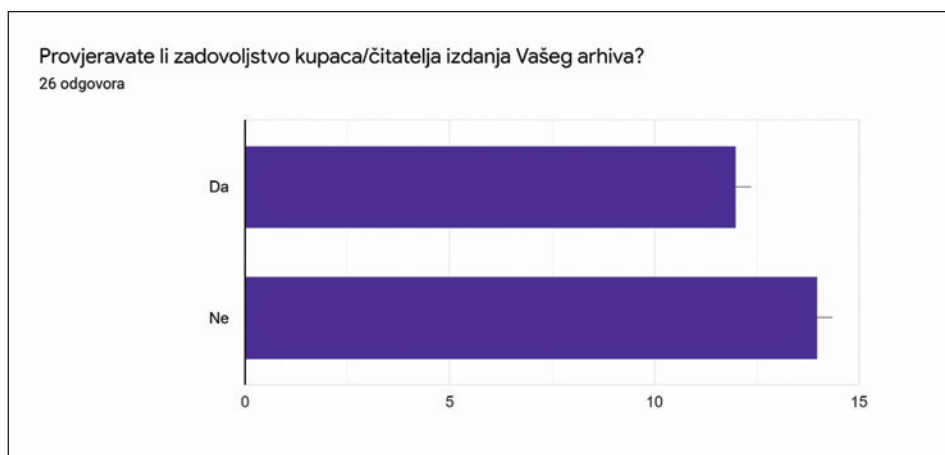
Grafikon 5. Učinkovitost promotivnih alata pri organizaciji predstavljanja arhivskih izdanja

Grafikon 6. Prodaja arhivskih izdanja

4.1.4. Evaluacija nakladničke djelatnosti arhivâ

Rezultati istraživanja provođenja evaluacija nakladničke djelatnosti arhivâ pokazali su da provjeru zadovoljstva kupaca, odnosno čitatelja arhivskih publikacija provodi tek 46,2% ispitanika, i to uglavnom putem neformalnih razgovora (91,7%). Dobiveni rezultati iskazani su u *Grafikonu 7* i *Grafikonu 8*.

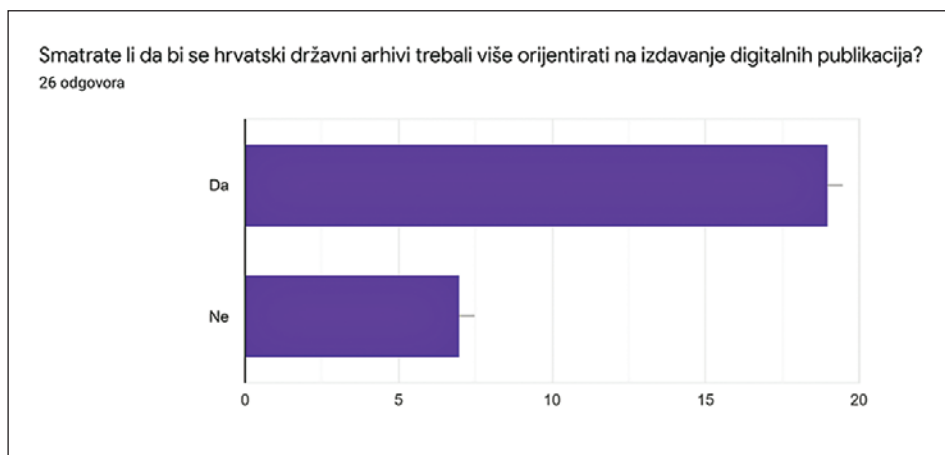
Grafikon 7. Provjeravanje zadovoljstva kupaca, odnosno čitatelja arhivskih izdanja

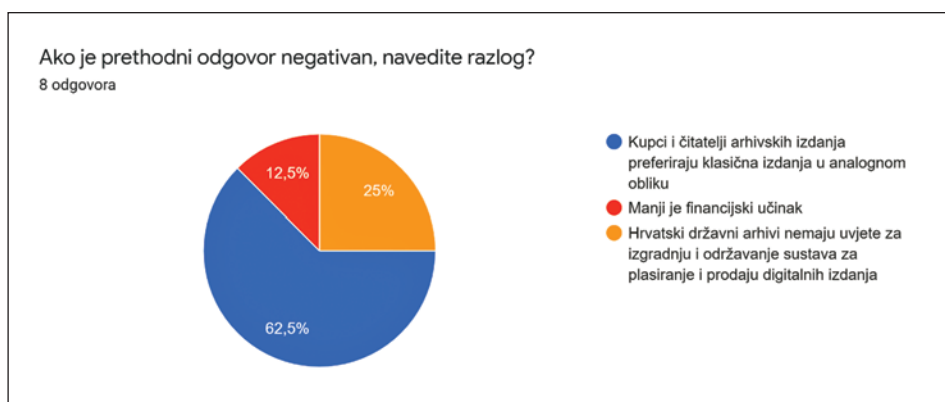
Grafikon 8. Postupci provedbe evaluacije nakladničke djelatnosti arhiva

4.1.5. Publiciranje digitalnih arhivskih izdanja

Posljednje istraživačko pitanje bilo je usmjereno na potrebu orijentacije nakladničke djelatnosti arhiva na izdavanje digitalnih publikacija. U tom smislu, čak 73,1% ispitanika izrazilo je mišljenje da bi se državni arhivi u Hrvatskoj trebali više orijentirati na publiciranje digitalnih izdanja. Od ispitanika koji imaju suprotno mišljenje, 62,5% ih smatra kako kupci i čitatelji arhivskih izdanja više preferiraju klasična izdanja u analognom obliku. Dobiveni rezultati iskazani su u *Grafikonu 9* i *Grafikonu 10*.

Grafikon 9. Mišljenje državnih arhiva u Hrvatskoj o izdavanju digitalnih publikacija

Grafikon 10. Razlozi negativnoga mišljenja o potrebi povećanja ponude digitalnih inačica arhivskih izdanja

Zaključak

Nakladnička djelatnost državnih arhiva u Hrvatskoj nedvojbeno ima dugu i respektabilnu tradiciju. Iako je prva arhivska publikacija tiskana 1899. godine, nakladnička djelatnost kao jedna od primarnih zadaća arhivskih ustanova službeno je utemeljena 1962. godine. Posebice je važno istaknuti kako su državni arhivi tehnike ranih modela odnosa s javnošću vrlo rano prepoznali te ih pokušali implementirati u organizaciju vlastite nakladničke djelatnosti. Rezultati istraživačkoga dijela rada potvrđuju kako je i danas jedan od ključnih motiva publiciranja arhivskih izdanja poboljšanje slike u javnosti i povećanje prepoznatljivosti arhiva u zajednici. Ipak, rezultati prethodne analize publikacija državnih arhiva u okviru postojećih oblika promotivnih tehnika arhivskih odnosa s javnošću ukazuju na premoćnu zastupljenost publikacija velikih razmjera, koje državni arhivi najčešće publiciraju radi prezentacije i povećanja dostupnosti arhivskih izvora za proučavanje povijesti nacionalnoga, regionalnoga ili lokalnoga karaktera. Budući da je naglasak Nacionalnoga plana razvoja arhivske djelatnosti u Hrvatskoj za razdoblje od 2020. do 2025. stavljen na povećanje dostupnosti arhivskih izvora kroz njihovu pretvorbu u digitalni oblik i mogućnost mrežnoga korištenja, upitna je svrsishodnost i opravdanost daljnjega objavljivanja publikacija velikih razmjera u kojima se isključivo objavljuje arhivsko gradivo u izvornom obliku, bez popratnih regesta ili višejezičnih prijevoda. Osim toga, sumarni pregledi broja objavljenih publikacija državnih arhiva nakon demokratskih promjena ukazuju na prilično zanemariv broj objavljenih arhivskih biltena, monografija arhiva, vodiča, obavijesnih pomagala i temeljnih brošura, koji se smatraju vrlo efektivnim promotivnim alatima arhivskih institucija i arhivske službe.

Posebice zabrinjavaju rezultati istraživanja planiranja publiciranja arhivskih izdanja. Gotovo 90% ispitanika, koje čine ravnatelji i djelatnici odjela dokumentacijsko-informacijskih poslova te znanstvenih odjela državnih arhiva, izjasnilo se je da najčešće provode planiranje programa nakladničke djelatnosti bez detaljne analize preferencija kupaca i čitatelja. S druge strane, velika većina istih potvrdila je da je u hrvatskoj arhivskoj službi nužna izrada općega perspektivnoga plana za publiciranje izdanja na temelju prethodne analize preferencija potencijalnih kupaca i čitatelja. Prema tomu, ispitanici su svjesni da se učinkovito strateško planiranje nakladničke djelatnosti arhivâ temelji na analizi preferencija arhivskih korisnika koja proizlazi iz kontinuirane interpersonalne komunikacije na relaciji arhiv – ciljane skupine – arhiv, međutim najvjerojatnije zbog nedostatka kvalificiranih djelatnika i/ili financijskih sredstava nisu to u mogućnosti samostalno provoditi.

Istraživanje postupka evaluacije programa nakladničke djelatnosti arhivâ donijelo je neočekivane rezultate. Naime, provjeru zadovoljstva kupaca, odnosno čitatelja arhivskih publikacija provodi tek 46,2% ispitanika, i to uglavnom putem neformalnih razgovora (91,7%). Ovdje je potrebno istaknuti kako su ranija

istraživanja pokazala veći postotak (61,1%) provedbe evaluacije arhivskih događanja,⁴⁹ iz čega možemo zaključiti kako državni arhivi u Hrvatskoj češće provode evaluaciju ostalih arhivskih programa nego li evaluaciju programa nakladničke djelatnosti arhiva.

Zanimljivi su rezultati istraživanja procjene važnosti ponuđenih elemenata publikacije za kupca. Većina ispitanika (85,5%) smatra da je presudan čimbenik pri donošenju odluke o kupnji arhivske publikacije njezin sadržaj. Međutim, postavlja se pitanje je li to uistinu tako. Pravi odgovor na to pitanje znali bismo isključivo kada bi bila kontinuirano provedena evaluacija nakladničke djelatnosti putem ankete ili drugih preciznijih metoda istraživanja.

Predstavljanje hrvatskih arhivskih publikacija organizira se uz pomoć tradicionalnih (pozivnice, plakati, lokalni mediji) i suvremenih (mrežne stranice, društvene mreže) promotivnih alata, a prodaja se realizira isključivo putem izravnih kanala distribucije, uključujući elektroničke distribucijske kanale.

U konačnici, ohrabrujući su rezultati u vezi s istraživanjem digitalnih, odnosno digitaliziranih arhivskih publikacija. Čak 73,1% ispitanika mišljenja je da bi se državni arhivi u Hrvatskoj trebali više orijentirati na publiciranje digitalnih izdanja, a pojedini su arhivi do 2020. godine objavili važne digitalne publikacije ili su proveli digitalizaciju svojih publikacija koje su izvorno nastale u analognom obliku.

POPIS IZVORA

Službena glasila i tisak

Bilten Arhiva Hrvatske (Zagreb), 1989.

Narodne novine (Zagreb), 1962, 1997, 2018.

Literatura

Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ: SR Hrvatska, ur. Sredoje Lalić. Beograd: Savez arhivskih radnika Jugoslavije, 1984.

Baudot, Marcel. "Discussion." *Archivum* 1 (1966): str. 99-101.

Božić-Drljača, Vesna, Ljiljana Dominković, Zita Jukić, Dražen Kušen, Marko Landeka, Vilim Matić, Dario Mlinarević. *Vodič kroz arhivske fondove i zbirke Državnog arhiva u Osijeku*. Osijek: Državni arhiv, 2006.

⁴⁹ Pavelin, *Odnosi s javnošću*, str. 398.

Bučin, Rajka. "Arhivski vjesnik između 100. i 120. obljetnice: Osvrt na promjene u uređivanju i budući razvoj časopisa." U *Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija o 120 godina Arhivskoga vjesnika*, ur. Mario Stipančević, str. 81-98. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2021.

Bukvić, Nenad. "E-savjetovanja o propisima i planskim dokumentima o javnoj arhivskoj službi u Hrvatskoj: Analiza sudionika." *Arhivski vjesnik* 64 (2021): str. 13-38.

Bukvić, Nenad. "Financiranje državnih arhiva kroz programe javnih potreba u kulturi Republike Hrvatske." *Arhivski vjesnik* 62 (2019): str. 15-45.

Bukvić, Nenad. "Odredbe o arhivima u statutima dalmatinskih i istarskih gradova." Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2008.

Cenger, Dijana. "Goran Pavelin, Odnosi s javnošću u funkciji potpore arhivskom menadžmentu i menadžmentu događanja." *Arhivski vjesnik* 62 (2019): str. 288-290.

"Cjenik izdanja Državnog arhiva u Pazinu." *Državni arhiv u Pazinu*. Pristupljeno 22. siječnja 2022. https://dapa.hr/wp-content/uploads/cjenik_izdanja.pdf.

"Cjenik izdanja." *Državni arhiv u Šibeniku*. Pristupljeno 25. siječnja 2022. <https://www.dasi.hr/cjenik-izdanja/>.

Cook, Terry. "Archival science and postmodernism: New formulations for old concepts." *Archival science* 1 (2001): str. 3-24.

Cvjetičanin, Biserka, Vjeran Katunarić. *Hrvatska u 21. stoljeću: Strategija kulturnog razvitka*. Zagreb: Ministarstvo kulture, 2003.

Ćosić, Stjepan, Vlatka Lemić. "Problemi arhivske službe u Hrvatskoj." *Arhivski vjesnik* 51 (2008): str. 9-24.

Ćosić, Stjepan, Vlatka Lemić. "Rad arhiva u uvjetima suprotstavljenih utjecaja: država – društvo – korisnici." *Arhivski vjesnik* 49 (2006): str. 7-19.

Delgado, J. David. "The archivist and public relation." *American Archivist* 30, br. 4 (1967): str. 557-564.

"Dokumenti." *Državni arhiv u Osijeku*. Pristupljeno 4. srpnja 2022. <https://www.dao.hr/index.php/arhiv/dokumenti>.

Firinger, Kamilo. "Arhiv u Osijeku – rad u 1958. godini." *Arhivski vjesnik* 3 (1960): str. 530-533.

Gaub, Stephanie. "Visual Materials." U *Public Relations and Marketing for Archives: A How-To-Do-It Manual*, ur. R. D. James i W. J. Peter, str. 109-160. New York: Neal-Schuman: 2011.

“Izdanja DAVU.” *Državni arhiv u Vukovaru*. Pristupljeno 25. siječnja 2022. <https://www.davu.hr/index.php/koristenje-gradiva/izdavanje-preslika-arhivskog-gradiva-3>.

“Izdanja Državnog arhiva u Karlovcu.” *Državni arhiv u Karlovcu*. Pristupljeno 5. siječnja 2022. <https://www.da-ka.hr/izdanja-drzavnog-arhiva-u-karlovcu/>.

“Izdanja Državnoga arhiva u Zagrebu.” *Državni arhiv u Zagrebu*. Pristupljeno 5. siječnja 2022. <http://daz.hr/izdanja-drzavnoga-arhiva-u-zagrebu/>.

“Izdanja.” *Državni arhiv u Sisku*. Pristupljeno 5. siječnja 2022. <https://www.dask.hr/projekti/izdanja>.

“Izdanja.” *Državni arhiv u Splitu*. Pristupljeno 5. siječnja 2022. <https://www.das.hr/izdanja/>.

“Izdanja.” *Državni arhiv u Osijeku*. Pristupljeno 25. siječnja 2022. <https://www.dao.hr/images/dokumenti/Cjenik-izdanja-EUR.pdf> [Cjenik].

“Izdavačka djelatnost.” *Državni arhiv u Bjelovaru*. Pristupljeno 25. siječnja 2022. https://dabj.hr/arhiv.php#!tabset_0=7.

“Izdavačka djelatnost.” *Državni arhiv u Rijeci*. Pristupljeno 5. siječnja 2022. <https://www.riarhiv.hr/izdavastvo.html>.

“Izdavačka djelatnost.” *Državni arhiv u Varaždinu*. Pristupljeno 25. siječnja 2022. <https://dav.hr/izdava%C4%8Dka-djelatnost/>.

“Izdavačka djelatnost.” *Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata*. Pristupljeno 25. siječnja 2022. <https://centardomovinskograta.hr/djelatnost/izdavacka-djelatnost/>.

“Izdavaštvo – knjige.” *Državni arhiv u Zadru*. Pristupljeno 25. siječnja 2022. <https://www.dazd.hr/hr/izdavastvo-knjige>.

“Izvješće o izvršenom programu i namjenskom korištenju sredstava iz državnog proračuna.” *Državni arhiv u Šibeniku*. Pristupljeno 25. siječnja 2022. <https://www.dasi.hr/wp-content/uploads/2021/02/Izvjescje-o-programskim-aktivnostima-2020.pdf>.

“Katalog.” *Nacionalna i sveučilišna knjižnica*. Pristupljeno 5. siječnja 2022. <https://katalog.nsk.hr/F?RN=645748474>.

Katić Piljušić, Mirisa. “Izdanja i izložbe Državnog arhiva u Zadru 1901-1998.” *Arhivski vjesnik* 41 (1998): str. 175-194.

Kolanović, Josip. “Uvodna riječ.” *Bulletin arhiva Hrvatske* 2 (1991): str. 3.

Kuhar, Ivana. “Izdanja Hrvatskog državnog arhiva (1899-2015).” *Arhivski vjesnik* 58 (2015): str. 467-478.

Lemić, Vlatka. *Arhivi i digitalno doba*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2019.

Levstek, Ivana. "Sickinger, James P. Public Records and Archives in Classical Athens." *Arhivski vjesnik* 50, br. 1 (2007): str. 270-273.

Lučić, Melina. "Arhivistika kroz sto godina Arhivskoga vjesnika – mijene u uređivačkoj koncepciji i sadržaju." *Arhivski vjesnik* 42 (1999): str. 17-28.

Matijević Sokol, Mirjana. "Objavljivanje povijesnoga gradiva u Arhivskom vjesniku." U *Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija o 120 godina Arhivskoga vjesnika*, ur. Mario Stipančević, str. 25-34. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2021.

Mooney, F. Philip. "Modest proposals: Marketing ideas for the expansionist archives." U *Advocating Archives: An Introduction to Public Relations for Archivists*, ur. E. F. Finch, str. 55-64. Oxford: Society of American Archivists, 2003.

"Nakladništvo." *Državni arhiv u Slavonskom Brodu*. Pristupljeno 25. siječnja 2022. <https://dasb.hr/nakladnistvo/>.

"Naša izdanja / Izdanja po područjima / Stručna arhivska literatura." *Hrvatski državni arhiv*. Pristupljeno 25. siječnja 2022. <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Na%C5%A1a-izdanja/Izdanja-po-podru%C4%8Djima/Stru%C4%8Dna-arhivska-literatura>.

Nemeth, Krešimir. "Arhivski almanah." *Arhivski vjesnik* 2 (1959): str. 544-550.

"Odjel za informacije i komunikaciju." *Hrvatski državni arhiv*. Pristupljeno 10. veljače 2022. <http://www.arhiv.hr/O-nama/Ustroj/Odjel-za-informacije-i-komunikaciju>.

"Odobreni programi ustanova u nadležnosti Ministarstva u 2019. godini." *Ministarstvo kulture i medija*. Pristupljeno 22. siječnja 2022. <https://min-kulture.gov.hr/financiranje/odobreni-programi-ustanova-u-nadleznosti-ministarstva-kulture-u-2019-godini/16494>.

"Odobreni programi ustanova u nadležnosti Ministarstva u 2020. godini." *Ministarstvo kulture i medija*. Pristupljeno 22. siječnja 2022. <https://min-kulture.gov.hr/financiranje/odobreni-programi-ustanova-u-nadleznosti-ministarstva-u-2020-godini/18939>.

Palavršić, Ante. "Razvojni put Historijskog arhiva u Splitu." *Arhivski vjesnik* 4-5 (1962): str. 437-445.

Pavelin, Goran. *Informacijsko-komunikacijska podloga strateškog planiranja arhiva*. Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2019.

Pavelin, Goran. *Odnosi s javnošću u funkciji potpore arhivskom menadžmentu i menadžmentu događanja*. Zagreb: Alineja, 2017.

Pederson, Ann. *Keeping Archives*. Sydney: Australian Society of Archivists, 1993.

Petrec, Tatjana, Ivana Hebrang Grgić, Martina Krivić Lekić. "Izdavačka djelatnost Državnog arhiva u Bjelovaru u kontekstu izdavaštva ostalih hrvatskih arhiva: bibliografija publikacija bjelovarskog arhiva." *Arhivski vjesnik* 56 (2013): str. 289-306.

Posner, Ernst. *Archives in the Ancient World*. Massachusetts: Harvard University, 1972.

"Preface." U *Public Relations and Marketing for Archives: A How-To-Do-It Manual*, ur. R. D. James i W. J. Peter, str. XIII-XIV. New York: Neal-Schuman: 2011.

Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske, ur. Josip Kolanović. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006.

Prgin, Ivana. "Nacionalni plan razvoja arhivske djelatnosti za razdoblje 2020. do 2025." *Ministarstvo kulture i medija*, studeni 2019. Pristupljeno 22. siječnja 2022. <https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Nacionalni%20plan%20razvoja%20arhivske%20djelatnosti%202020.-%202025..pdf>.

"Rebalans plana posebnih programa (programskih aktivnosti) odobrenih od Ministarstva kulture RH za 2020. godinu." *Hrvatski državni arhiv*, lipanj 2020. Pristupljeno 25. siječnja 2022. <http://www.arhiv.hr/Portals/0/Dokumenti/Planovi%20i%20izvje%C5%A1%C4%87a/Rebalans%20Plana%20posebnih%20programa%20odobrenih%20od%20Ministarstva%20kulture%20za%202020.%20godinu.pdf?ver=2020-07-15-123137-170>.

Sickinger, James P. *Public Records and Archives in Classical Athens*. London: University of North Carolina, 1999.

Slanček, Gordana, Ivan Medved. *50 godina Državnog arhiva u Slavonском Brodu 1959.-2009.: Katalog izložbe*. Slavonski Brod: Državni arhiv u Slavonском Brodu, 2009.

Stipančević, Mario. "Bojničić i(li) Laszowski: Crtica o utemeljenju Vjestnika Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva." U *Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija o 120 godina Arhivskoga vjesnika*, ur. Mario Stipančević, str. 11-23. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2021.

Stulli, Bernard. "Kulturno-prosvjetna djelatnost arhivâ." U *Bernard Stulli: Arhivistika i arhivska služba: studije i prilozi*, ur. Josip Kolanović, str. 357-364. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 1997.

Stulli, Bernard. "Rad Arhivskog savjeta NR Hrvatske u 1958. godine." *Arhivski vjesnik* 2 (1959): str. 552.

Tomić, Zoran. *Odnosi s javnošću, teorija i praksa*. Zagreb: Synopsis, 2008.

“Zavod ‘Ivan Kukuljević Sakcinski.’” *Hrvatski državni arhiv*. Pristupljeno 10. veljače 2022. <http://www.arhiv.hr/hr-hr/O-nama/Ustroj/Zavod-Ivan-Kukuljevi%C4%87-Sakcinski>.

Žaja, Lana. “Razvoj arhivistike prema suvremenoj znanosti – analiza časopisa Arhivski vjesnik od 1899. do 2017. godine.” Doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2020.

Summary

PUBLISHING ACTIVITIES OF STATE ARCHIVES IN CROATIA AS A PROMOTIONAL TOOL AND IN THE CONTEXT OF PUBLIC RELATIONS

Archival public relations are defined as a complex communicational process (by focusing on the coordination of the public and private interests) whose purpose is supposed to manage the archives' public image and, depending on the possibilities, support its marketing (advertising) activities. The special emphasis within analysing possibilities of the applicability of public relations in the activities of contemporary archives is put on publications, since they are one of the best known and most popular archival programs. The purpose of this paper is to analyse the historical development of publishing activities of Croatian archives, as well as the contemporary managerial process of archival publishing as a promotional tool and in the context of the public relations. The analysis of the historical development of the publishing activities of Croatian archives had been based on the available literature, as well as documents of the individual archives and Ministry of Culture and Media of the Republic of Croatia. The research in the network of the state archives (regional archives and the Croatian State Archives) on managing the publishing activities had been conducted on a one-time basis via the questionnaire in the period from the 2nd to 7th March 2022. The main finding of the analysis is that the Croatian archives soon became aware of the techniques of early public relations' models and tried to implement them to the publishing activities. The strategic planning of their publishing activities, including the analysis of preferences of archival public based on the continuing interpersonal communication between archives and users, as well as the analysis of the communication with potential media and wider general public, can be considered as the important segment of public relations, whose purpose ought to be part of the archival management. The specified models imply a two-way symmetry of the public relations. Due to the fact that already in the mid-20th century the planning of publishing activities included interpersonal communication with actual users of archival services, it implies an early implementation of informa-

tional-communicational aspects in the strategic planning of archival program activities meant for their users i.e. the attempt of integration of the discipline of the public relations in archival project management. The publishing activities within the primary tasks of the archival network of state archives in independent Republic of Croatia formally kept continuity based on the existing Archives and Archival Institutions Act. Publishing of archival publications is stimulated by users' needs for better understanding and finding of archival records, as well as by archives' endeavours to increase as much as possible the sales of their services. According to the available information on the websites of the Croatian archives, and catalogues of the National and University Library in Zagreb on their publications from 1991 to 2022 (published on their own or co-published with other institutions), it can be concluded that archival publishing activities have gone into full swing after democratic changes. Still, the publishing policy did not undergo major changes compared to the earlier period. After 1991 the publishing activities are still mostly focused on publication of archival sources with the aim of increasing their availability. Apart from that, the results of research concerning the contemporary archival publishing activities in Croatia as promotional tools and in the context of the public relations indicate the need for their reorganisation, especially in the phase of strategic planning and evaluation, with additional stimulation of the development of digital versions of archival publications.

Keywords: *publishing activities; state archives; Croatia; promotional tools; public relations*

Translated by Marijan Bosnar